ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΜΑΝΤΟΣ

Χαιρετισμὸς τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας κ. Διονυσίου Ζακυθηνοῦ, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν προπέμπει εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν, πλήρη ἡμερῶν, εὐγενοῦς μόχθου καὶ δόξης, τὸν ὁμότιμον καθηγητὴν καὶ οἰκουμενικὸν διδάσκαλον Κωνσταντῖνον Ἄμαντον.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἄμαντος ἐγεννήθη τὴν 2 Αὐγούστου 1874 ἐν Χίῳ. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια γράμματα, διωρίσθη δημοδιδάσκαλος ἐν τῇ Ἀστικῇ Σχολῇ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, ἔνθα ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1893 μέχρι τοῦ 1897. Τυχὼν τοῦ Χιακοῦ κληροδοτήματος τοῦ Σταματίου Πρωΐου, μετέβη τῷ 1899 εἰς Μόναχον, ὅπου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολλοῦ Καρόλου Krumbacher ἠσχολήθη περὶ τὰ Βυζαντινὰ πράγματα. Τῷ 1903 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου, ὑποβαλὼν ἐναίσιμον ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβὴν περὶ τῶν καταλήξεων εἰς τὰ Νεοελληνικὰ τοπωνύμια (Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen).

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Ἄμαντος ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ Γυμνασίῳ τῆς Χίου (1904 - 1911), ἀκολούθως δὲ διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Γυμνασίου καὶ Διδασκαλείου Λευκωσίας (1911) καὶ ἐν συνεχείᾳ διευθυντὴς τῆς ἐν Καΐρῳ Ἀμπετείου Σχολῆς (1912 - 1914). Ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1925 ὁ Κωνσταντῖνος Ἄμαντος διετέλεσε συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τὸ ὁποῖον διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1924. Κατὰ τὸ ἔτος 1925 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ ἐλάμπρυνε τὴν νεοπαγῆ ταύτην ἕδραν μέχρι τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ τῷ 1939. Ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς Ἀκαδημίας (1926) διετέλεσε μέλος αὐτῆς. Κατὰ τὰς χρισιμωτάτας ἡμέρας τῆς μετὰ τὸ Δεκεμβριανὸν κίνημα περιόδου (1945), ὁ Ἄμαντος μετέσχεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ στρατηγοῦ Πλαστήρα ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Τὴν διδακτικὴν καὶ ἐπιστημονικήν του δρᾶσιν συνεπλήρωσε διὰ τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν μεγάλων ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων καὶ ἑταιρειῶν τῆς χώρας καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως περιοδικῶν, ὡς τὰ «Χιακὰ Χρονικά», τὸ «Αἰγαῖον», καὶ κυρίως τῶν «Ἑλληνικῶν», τὸ ὁποῖον ἵδρυσε καὶ διηύθυνεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Σωκράτους Κουγέα ἀπὸ τοῦ 1928 μέχρι τοῦ Πολέμου.

Τεράστιον καὶ πολύπλευρον εἶναι τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Ἀμάντου. Κτῆμα ἐς ἀεὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστοριογραφίας θὰ παραμείνῃ

ἡ δίτομος «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους» ἀπὸ τοῦ 395 μέχρι τοῦ 1204, τῆς ὁποίας τὴν δευτέραν ἔκδοσιν ηὐτύχησε νὰ δημοσιεύσῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1953, 1957). Εἰς δευτέραν ὡσαύτως ἔκδοσιν ἐκυκλοφορήθη ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν» (1950), ἀναφερομένη εἰς τὸ μέγα ἱστορικὸν θέμα τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς σκοπιᾶς. Διὰ νὰ ἀπαρτισθῇ τὸ συνθετικὸν τοῦτο σύγγραμμα, ἀπῃτήθη μακρὰ προεργασία καὶ μακρὰ οἰκείωσις εἰς τὰ προβλήματα τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ἄμαντος ἀφιέρωσεν ἐρευνητικὰς ἐργασίας, οἷαι «Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1919), τὰ «Μακεδονικά. Συμβολὴ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν καὶ ἐθνολογίαν τῆς Μακεδονίας» (1920), «Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος» (1923), «Ἡ Ἑλληνικὴ φιλανθρωπία κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους» (1923), αἱ περισπούδαστοι περὶ Σλάβων καὶ Σλαβικοῦ Ζητήματος μελέται, κλπ.

Ἰδιαιτέραν μέριμναν κατέβαλεν ὁ ἐκλιπὼν διδάσκαλος διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐρεύνης τῶν σχέσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τῶν γειτόνων λαῶν, τῶν Σέρβων, τῶν Βουλγάρων, τῶν Τούρκων, τῶν Ἀλβανῶν. Ἐκτὸς τῶν παλαιοτέρων ἐργασιῶν, ἐδημοσίευσε μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον εἰδικὰς περὶ τὰ θέματα ταῦτα πραγματείας, αἵτινες ὡς ἐκ τῶν γενικωτέρων συνθηκῶν τῶν μεταπολεμικῶν χρόνων ἀπέκτησαν σημασίαν πολιτικήν. Τοιαῦται εἶναι μάλιστα αἱ ἑξῆς: «Ἱστορικαὶ σχέσεις Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων» (1949) καὶ «Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος μέχρι τοῦ 1821» (τόμ. Α΄, 1071 - 1571, 1955). Μετ' ἴσης στοργῆς περιέβαλε τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν, τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Διασπορᾶς, τὰ Ἑλληνικὰ ἱδρύματα ἐν τῇ ξένῃ. Ἐνῷ οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου ἐμάχοντο διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, ὁ Ἄμαντος συνέγραφε τὴν «Σύντομον Ἱστορίαν τῆς Κύπρου» (1955), περισπούδαστα δὲ εἶναι τὰ ἔργα του περὶ τῆς γεραρᾶς μονῆς τοῦ Σινᾶ: «Σύντομος Ἱστορία τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σινᾶ» (1953), ὡς καὶ αἱ ἐλάσσονες δημοσιεύσεις τῶν «Μικρῶν Μελετημάτων» (1940).

Ἐγκαταλείπων τὴν λαμπρὰν πρωτεύουσαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ Κωνσταντῖνος Ἄμαντος ἔστρεψε τὸ διαφέρον αὐτοῦ πρὸς τὰς δεινοπαθούσας ἐπαρχίας, πρὸς τὰ ἀφανῆ μοναστηριακὰ καὶ ἐθνικὰ κέντρα, πρὸς τοὺς ταπεινούς, πρὸς τὰς πικρὰς ἡμέρας τῆς ξενικῆς κυριαρχίας. Θεσμοί, ἱδρύματα καὶ χαρακτηριστικαὶ μορφαί, σχολεῖα, συγγράμματα καὶ δημώδη στοιχεῖα ἀπασχολοῦν αὐτὸν εἰς τὰς πολυπληθεῖς διατριβάς του. Ἡ ἐργασία περὶ τῶν ἀγνώστων κωδίκων τοῦ Χρονογράφου (Ἑλληνικά, τόμ. 1, 1928, σελ. 45 κἑ.) εἶναι ἐξαίρετος φιλολογικὴ συμβολή. Ὀφείλω ἐπίσης νὰ ἐξάρω τὴν σημασίαν ἄλλης διατριβῆς περὶ τῶν «προνομιακῶν ὁρισμῶν τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν» (Αὐτόθι, τόμ. 9, 1936, σελ. 103 κἑ.) καὶ τὰς ἐρευνητικὰς καὶ συνθετικὰς ἐργασίας περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, τοῦ ἐθνομάρτυρος Ρήγα καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ,

περὶ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, περὶ τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Καποδίστρια, περὶ τοῦ Λέοντος τοῦ Ἀλλατίου, τοῦ Γεωργίου Κορεσίου, τοῦ Παϊσίου Λιγαρίδου, τοῦ Δωροθέου Πρωΐου κλπ.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσεως ὁ Κωνσταντῖνος Ἄμαντος ἠσχολήθη περὶ τὴν ἔρευναν τῆς γλώσσης, τῶν ὀνομάτων, τῶν τοπωνυμίων, τῆς ἱστορικῆς Γεωγραφίας καὶ εἰς τοὺς κλάδους τούτους ἀνεδείχθη πρωτοπόρος καὶ ἀνακαινιστής. Θὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα τὰς γλωσσικὰς παρατηρήσεις, τὰς ἐτυμολογικὰς ἐργασίας, τὰς συμβολὰς εἰς τὸ γλωσσάριον καὶ τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Χίου, τὴν μελέτην περὶ τῶν ἐθνολογικῶν ὀνομάτων εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, τὰς παρατηρήσεις εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Γεωγραφίαν. Καὶ δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ παρασιωπήσω τὰς πολυαρίθμους πραγματείας, τὰς ὁποίας μετὰ στοργῆς αὐτόχρημα υἱικῆς ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἱστορίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, τὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας, τὴν γλῶσσαν, τὰ ὀνόματα, τὸν δημώδη βίον τῆς γενετείρας νήσου. Ἀπὸ ταύτης ὡς συγγραφεὺς ὡρμήθη καὶ εἰς ταύτην κατέληξε μετὰ ἑξηκονταετῆ περίπου ἐπιστημονικὸν βίον.

Τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Ἀμάντου, τὸ ἐπιστημονικόν, τὸ συγγραφικόν, τὸ διδακτικόν, φέρει ἀνάγλυφον τὴν σφραγῖδα τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ: ἀκατάβλητος ἐπιμονὴ εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας, εἰλικρίνεια καὶ τιμιότης εἰς τὴν σκέψιν, πίστις εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀξίας τῆς ζωῆς, ἀπεριόριστος ἁπλότης καὶ σεμνότης τοῦ βίου. Εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἤχθη ὁ ἐκλιπὼν διδάσκαλος ἐκ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ ἐκ τῆς γενικωτέρας θεωρήσεως τοῦ θεσπεσίου φαινομένου τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορικῆς καὶ πνευματικῆς ἑνότητος. Ἀφιερώσας ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν εἰς τὰ πράγματα ταῦτα τὴν ἀκάματον δραστηριότητα καὶ τὴν φωτεινὴν σκέψιν του, ὁ Ἄμαντος δὲν περιωρίσθη εἰς τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐργαστηρίου. Ἐγνώρισε τὸ Ἑλληνικὸν εἰς τὴν εὐρύστερνον χώραν, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου, εἰς τὰ βουνά, εἰς τὰ ταπεινὰ μοναστήρια, εἰς τὰς πολυανθρώπους πόλεις τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀνατολῆς ὁλοκλήρου, τῆς Ρουμανίας. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ παρελθόντος προσῆλθεν ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν προβλημάτων τοῦ παρόντος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ παρόντος. Ἐν παντὶ ἡ κινοῦσα δύναμις ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τὸ πάτριον χῶμα ἀφοσίωσις, τὸ πάτριον τοῦτο χῶμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὰς γελαστὰς ἀκτὰς τῆς Χίου προεξετείνετο μέχρι τῆς Ροδόπης, τοῦ Πόντου, τοῦ Ταύρου, τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ τῆς Κύπρου.

Ταπεινὸς καὶ ἀπέριττος, λιτὸς καὶ νηφάλιος, ὁ Ἄμαντος ὑπῆρξε λάτρις τῆς ταπεινότητος. Αὐτὸν τὸν Ἑλληνισμὸν ἠγάπησεν οὐχί, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν θαυμαστῶν του, ἐν τῇ λαμπρότητι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῷ μεγαλείῳ τῆς ταπεινοσύνης του. Ἠρεύνησε τὴν ἱστορίαν τῶν πικρῶν ἡμερῶν, ἔκυψε πρὸς τὰς μορφὰς τῶν ταπεινῶν, ἐμελέτησε τὴν καταγωγὴν ἀφανῶν ὀνομάτων καὶ λέξεων, ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῶν θεσμῶν τῆς εὐποιίας καὶ τῆς συγκαταβά-

σεως. Ἐκ τῶν ταπεινῶν τούτων ψηφίδων διεκόσμησε τὸν ἐξαίσιον πίνακα τοῦ « παρηκμακότος Ἑλληνισμοῦ », μεγάλου ἐν τῇ ταπεινώσει καὶ τῇ δυστυχίᾳ.

Ἀλησμόνητε Διδάσκαλε καὶ Συνάδελφε,

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν σοὶ ἀπευθύνει δι' ἐμοῦ, μαθητοῦ καὶ διαδόχου, τὸν ὕστατον χαιρετισμόν. Δὲν τιμᾷ οὕτως ἐνώπιον τοῦ φερέτρου σου τὸ σεπτὸν φάσμα τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ, ἀλλὰ τὸν ἄνδρα, ὅστις ἀπῆλθε τοῦ κόσμου τούτου ἐν πλήρει πνευματικῇ ὑγείᾳ καὶ πνευματικῇ δραστηριότητι. Ὑπῆρξες ἐν τούτῳ εὐτυχής. Καὶ ἀκόμη σὲ λέγω εὐτυχέστερον, διότι τερματίζων τὸν πλήρη μόχθου βίον σου βλέπεις τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐπιστημονικῆς σου σταδιοδρομίας αἰρόμενον εἰς ὕψος καὶ πανελληνίως καὶ οἰκουμενικῶς καθιερούμενον. Ἡ διδασκαλία σου ἀπέφερε καρποὺς ἀγλαούς. Πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα παρισταμένων συναδέλφων μου ὑπῆρξαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μαθηταί σου. Πρὸ ὀλίγων μόλις ἑβδομάδων συνῆλθον ὑπὸ τὴν προεδρίαν σου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ σοῦ προσφέρουν « Τόμον τιμητικὸν » εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης. Ἐπέπρωτο φεῦ! ἡ προσφορὰ αὕτη νὰ εἶναι ἐπιμνημόσυνος.

Κωνσταντῖνε Ἄμαντε,

Ὑπῆρξες ἄξιος τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ λόγος σου θὰ παραμείνῃ διὰ τὰς ἐπερχομένας ἐπιστημονικὰς γενεὰς δίδαγμα ὑψηλὸν καὶ σύμβολον καὶ ἀγαλλίαμα. Πορεύου ἐν εἰρήνῃ. Ἂς εἶναι ἐλαφρὰ ἡ Χιακὴ γῆ, τὴν ὁποίαν τόσον περιπαθῶς ἠγάπησας.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ